

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Muligheter og utfordringer ved ungdomsoppfølging og ungdomsstraff

Politihøgskolen

2020

Kand.nr: 55 og 56

Antall ord: 7994

Innhold

1.0 Innledning.....	3
1.1 Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som alternative straffereaksjoner	5
1.2 Gangen i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	6
1.3 Reelt og informert samtykke	7
1.4 Kriminalitetsforebygging	8
1.5 Sosial kontroll	8
1.6 Gjenopprettende prosess.....	9
1.7 Personundersøkelse for mindreårige (PUM).....	9
1.8 Ungdomsplan	10
2.0 Metode	10
2.1 Søkehistorikk	11
2.2 Kritisk gjennomgang av litteratur	12
2.2.1 Holmboe (2016)- Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	13
2.2.2 Andrews og Eide (2019)- Mellom hjelp og straff- Fungerer de nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?	13
2.2.3 Holmboe (2017a)- Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader	14
3.0 Resultat.....	14
3.1 Holmboe (2016) - Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	15
3.2 Andrews og Eide (2019) - Mellom hjelp og straff -Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?.....	15
3.3 Holmboe (2017a) - Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader	17
4.0 Diskusjon	17
4.1 Samtykkets utfordringer.....	18
4.2 Lang saksbehandlingstid.....	20
4.3 Hensiktsmessig bruk av gjenopprettende prosess i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	22
5.0 Avslutning.....	25
Referanseliste:.....	27
Selvvalgt pensum:	28

1.0 Innledning

I denne oppgaven ser vi på politiets kriminalitetsforebyggende arbeid rettet mot ungdom som har begått straffbare handlinger. Det å jobbe forebyggende er en av primæroppgavene til politiet og står blant annet i politiloven §1, andre ledd, “politiet skal gjennom forebyggende (...) virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig” (politiloven §1). Ett av grunnprinsippene til politiet legger også vekt på viktigheten av politiets forebyggende arbeid, “Politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet” (St.meld. nr. 42 2004-2005). Etersom vi ønsket å se på det forebyggende arbeidet som ble gjort av politiet etter at det hadde skjedd noe straffbart, ble fokuset rettet mot det forebyggende politiarbeidet i etterkant av et straffbart forhold. I det forebyggende arbeidet har det blitt større fokus på at straff også skal være en del av det forebyggende aspektet, spesielt når det er snakk om barn og ungdom. “Forebygging av kriminalitet er et viktig supplement til politiets reaksjon på lovbrudd. For politiet er det å arbeide både i forkant og i etterkant av et lovbrudd blitt to likeverdige strategier for å hindre fremtidig kriminalitet” (Lie, 2015, s. 21).

Begrepet straff blir tradisjonelt definert som “et onde som staten påfører en lovovertreder på grunn av lovovertredeisen i den hensikt at det skal føles som et onde” (Andenæs, 1976). Andenæs m.fl. (2004), Holmboe (2016) referert til i Lid (2016) skriver at bruk av straff har to formål. I dag er den viktigste årsak til bruk av straff, tanken om at straff skal fungere allmennpreventivt, der målsetningen er å avskrekke andre fra å begå lovbrudd. Den andre begrunnelsen for bruk av straff er at det skal virke individualpreventivt, ved at straffen får lovovertrederen til å se de negative konsekvensene av lovbruddet og vil unngå å begå nye straffbare handlinger i fremtiden.

Bruk av straff mot barn og ungdom har i Norge vært diskutert helt siden landet fikk sin første “barnevernslov”, Vergerådsloven av 1896, som trådte i kraft i 1900. Dahl (1992) skriver at straffen i loven skulle være tiltak som var ment å “oppdra” ungdom slik at de skulle leve et lovlydig liv, og dermed spare samfunnet for kostnadene med å straffe og fengsle unge lovbrutere senere i livet. Hvem som blir ansett som barn i lovens øyne har også vært i stadig endring. I Lov angaaende Forbrydelser af 20de August 1842 (Kriminalloven av 1842) var det fastsatt to aldersgrenser for å kunne straffe barn og ungdom som hadde begått en straffbar

handling. Den absolutte strafferettslige alderen for barn var 10 år og barn under 10 år var dermed straffri. Barn i alderen 10-15 år var straffri ved mindre forseelser, men ved alvorlige lovbrudd der retten mente at barnet hadde innsett «Handlingens forbryderske Beskaffenhed» kunne barnet straffes (NOU 2008: 15). I Vergerådsloven av 1986 var den øvrige aldersgrensen 16 år, men ved lov av 6/6 1930 ble aldersgrensen hevet til 18 år. Noe nedre aldersgrensen var i utgangspunktet ikke satt i loven. I dag er den kriminelle lavalderen 15 år (straffeloven), og man er myndig når man er fylt 18 år. Holmboe (2017a, s. 397) skriver at lovbrutere mellom 15 og 18 år i mindre grad enn voksne kan vurdere konsekvensene av sine handlinger, noe som stiller rettspleien ovenfor prinsipielle og praktiske utfordringer. Straffen må utmåles mildere for å opprettholde hensynet til rettferdighet, i tillegg er unge lovbrutere mer sårbare for soning av straff, og da særlig fengselsstraff.

I den vestlige verden har vi utviklet et strafferettsapparat som både skal ivareta samfunnets behov for å skape trygghet og redusere kriminalitet (Lie, 2017, s.140). Det ble fra politisk hold sagt at dette skulle gjøres ved å “forebygge bedre, reagere raskere, oppklare mer og rehabilitere bedre” (Justis- og politidepartementet, 2009, s. 1). De siste årene har man fått nye alternative straffereaksjoner og særlige bestemmelser rettet mot barn og ungdom, i 2014 ble det blant annet innført ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Strafferetten ser derimot ikke ut til å forebygge nye lovbrudd i den grad man skulle ønske. Mange av dem som blir straffet, begår nye lovbrudd. Tilbakefallsstatistikken viser at rundt 50 prosent av de siktede blir siktede på nytt innen en femårsperiode. For gutter mellom 15 og 17 år er tallet ca. 65 prosent (Lie, 2017, s. 142).

Politiets arbeid spesifikt rettet mot ungdom mellom 15 og 18 år var et tema vi begge var engasjerte å skrive om. Bakgrunnen for valg av tema er en delt interesse for forebyggende i B1 og en hospiteringsperiode vi hadde på forebyggende avdeling under praksisåret. Vi fikk begge gjennomført avhør av mistenkt/siktet i U18 saker hvor vi jobbet målrettet med unge lovbrutere. Dette var med på å øke vår interesse for hvordan politiet jobbet med ungdommer og hvordan ulike former for straff kunne benyttes overfor denne målgruppen i et forebyggende perspektiv. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er tiltak som har som mål å bedre unge lovbrutes framtidssikter.

Den første problemstillingen ble: “Muligheter og utfordringer i politiets personorienterte forebyggende arbeid mot ungdom mellom 15 og 18 år”. Etter noen litteratursøk ble vi mer

oppmerksom på de alternative straffereaksjonene ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Siden dette er skreddersydde reaksjoner rettet mot ungdom som på gjerningstidspunktet er mellom 15 og 17 år, førte dette til en endring på problemstillingen. Den nye problemstillingen ble som følger:

“Muligheter og utfordringer ved ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som en alternativ straffereaksjon”.

Videre vil vi gjøre rede for nøkkelbegrepene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som er sentrale for problemstillingen. Deretter vil redegjøre for gangen i straffegjennomføringen og til slutt si noe om hva som menes med “reelt og informert” samtykke, kriminalitetsforebygging, sosial kontroll, gjenopprettende prosess, personundersøkelse for mindreårige og ungdomsplan.

1.1 Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som alternative straffereaksjoner

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ble innført 1. juli 2014 og skulle være en alternativ straffereaksjon for barn og ungdom som ble dømt for å ha begått et straffbart forhold. Disse reaksjonene skulle fungere både som straff og være en del av det forebyggende arbeidet. Målgruppen for ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er unge lovbrøyttere som har begått alvorlig eller gjentatt kriminelle handlinger. Vilåret for å kunne dømmes til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging er at ungdommen på gjerningstidspunktet var mellom 15 og 18 år. Saken og ungdommen må også vurderes til egnet for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. I tillegg må det foreligge et reelt og informert samtykke til reaksjonen fra ungdommen og verge før den kan ilegges eller pådømmes. Skille mellom ungdomsstraff og ungdomsoppfølging bedømmes ut ifra lovbruddets alvorlighetsgrad. Det er også et krav ved ungdomsstraff at det er fare for at ungdommen kan gjøre nye lovbrudd. Begge reaksjonene er ment å brukes der den unge lovbrøytteren er i en sårbar livssituasjon og har behov for tett oppfølging (Lie, 2015, s. 168-169).

Juridisk sett er ungdomsstraff og ungdomsoppfølging to helt forskjellige straffereaksjoner. Ungdomsoppfølging kan idømmes som et vilkår ved påtaleunntatelse (strpl. § 71a), som del av overføring fra konfliktråd (strpl. § 71a) eller ved betinget dom (strl. § 53, nr. 3, bokstav i). Ungdomsstraff (straffeloven § 28c) brukes som et alternativ til ubetinget fengsel.

Til tross for at ungdomsoppfølging og ungdomsstraff juridisk sett er to forskjellige reaksjoner, består begge av tre elementer; ungdomsstormøte, opprettelse av en ungdomsplan og gjennomføring av ungdomsplanen i et oppfølgingsteam. Formålet med ungdomsoppfølging og ungdomsstraff er å forebygge nye lovbrudd ved å sette i verk grensesettende tiltak som over tid skaper forståelse og refleksjon hos unge lovbryttere. Ofte vil dette være en omfattende og tidkrevende prosess som vil kreve den unges ressurser, vilje og motivasjon for å oppnå en økt forståelse for handlingen, de berørte parter og løsning av konflikter (Lie, 2015, s. 168-170).

1.2 Gangen i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

I etterforskningen av en straffesak med gjerningsperson under 18 år på handlingstidspunktet, kan politiet vurdere om saken og partene er egnet for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Politiet har også en viktig rolle i å informere og motivere påtalejurist for å innstille saken for disse alternative straffereaksjonene. Dersom saken vurderes som aktuell for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging av politiet, informeres ungdommen og verge. Etter å ha gitt informasjon om straffereaksjonene må det innhentes et samtykke fra ungdom og verge for at saken kan drøftes i Koordineringsgruppen (KOG) (Lie, 2015, s. 174-175).

Etter at samtykke blir gitt, vil KOG vurdere om ungdommen og saken egner seg for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Vurderer KOG og påtalejurist at ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging egner seg for ungdommen og saken, innhentes et nytt samtykke fra ungdom og verge (Lie, 2015, s. 174).

Dette samtykket innhentes av ungdomskoordinator og gjelder samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Her informeres ungdommen mer utdypende om straffeformen og hva en tentativ ungdomsplan kan innebære av forpliktelser og avtaler. Under signeringen av samtykkeerklæringen vil ungdommen og verge samtidig krysse av på skjemaet at de har fått informasjon om elementer i straffegjennomføringen, som ungdomsplan og ungdomsstormøte, og at de samtykker til at informasjon kan deles med aktuelle fagpersoner og hjelpeinstanser (Eide, Andrews, Strømsvik og Gustavsen, 2016, s. 22). Det må foreligge et reelt og informert samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging før påtalejuristen tar en påtalemessig avgjørelse.

Påtalejurist vil deretter avgjøre om 1) saken skal overføres til konfliktråd for ungdomsoppfølging, mekling eller oppfølging i konfliktråd 2) saken skal ilegges påtaleunndlatelse med vilkår om ungdomsoppfølging, mekling eller oppfølging i konfliktråd, eller 3) det skal tas ut tiltale og legges ned påstand om betinget fengsel med vilkår om ungdomsoppfølging, mekling eller oppfølging i konfliktråd, eller påstand om samfunns- eller ungdomsstraff (Lie, 2015, s.175). Velger påtalejurist å gå for ungdomsstraff skal det rekvireres en personundersøkelse for mindreårige (PUM), som legger grunnlag for utarbeidelsen av ungdomsplanen.

Første del av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging er et ungdomsstormøte. Her skal gjerningsperson og offer samt deres støttepersoner møtes. Under møtet vil det bli lagt vekt på en gjenopprettende prosess der lovbrøteren må møte offeret (Lie, 2015, s.171). Deretter utarbeides det en ungdomsplan som bestemmer hvilke tiltak som skal inngå i straffegjennomføringen og hvor lenge det skal vare. Det blir også utformet et oppfølgingsteam som skal følge opp ungdommen og kontrollere at tiltakene i ungdomsplanen blir gjennomført (Lie, 2015, s.170).

1.3 Reelt og informert samtykke

Konfliktrådsloven §11 sier at det må foreligge et “reelt og informert” samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging fra domfelte eller siktede og hans verge. Et samtykke fra ungdommen skal allikevel ikke ansees som en innrømmelse av skyld, det vil si at ungdommen kan samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging men samtidig nekte straffeskyld (Holmboe, 2016, s.221-222). For å kunne gi et reelt og informert samtykke innebærer det ideelt sett at lovbrøter må informeres om hvilke tiltak som kan inngå i ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, og hva som kan bli konsekvensen av at straffegjennomføringen blir brutt (Holmboe, 2016, s.222).

1.4 Kriminalitetsforebygging

Det å være forebyggende vil si at man forhindrer at det skjer noe negativt ved å være i forkant (Lie, 2015, s.19). Definisjonen er bred og dekker mye av politiets arbeid, men er ofte vanskelig å konkretisere. En annen definisjon av kriminalitetsforebyggende arbeid er «Arbeidet politiet planmessig og systematisk utfører alene eller i samarbeid med andre for å forhindre eller begrense utviklingen av kriminalitet» (Balchen, 1998, s. 83). Med denne definisjonen kan man forstå bruk av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som en del av det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging initieres av politiet og påtale og utføres i samarbeid med andre profesjonelle aktører og ungdommens støttespillere for å endre ungdommens negative utvikling for å forhindre eller begrense flere straffbare forhold.

1.5 Sosial kontroll

Sosial kontroll referer til den innflytelsen samfunnet, grupper eller enkeltindivider utøver mot individer gjennom ulike former for påvirkning. Vi drar ofte skille mellom uformell og formell sosial kontroll. Den uformelle kontrollen utøves av mennesker som står en nær, eks: familie, venner og klassekamerater, og utøves gjennom uformelle sanksjoner. Den formelle kontrollen er formalisert og utøves av kontrollører som blant annet politi, barnevern, konfliktråd m.fl. (Balvig, 1995, s. 163 referert til i Aas, Runhovde, Strype & Bjørge, 2010, s. 48).

Både ungdomsstraff og ungdomsoppfølging vil være avhengig av aktiv deltakelse fra både den formelle og uformelle kontrollen for å utforme og gjennomføre ungdomsstormøtet og ungdomsplanen. Et samspill mellom disse vil stå sentralt for å oppnå en positiv endring i den unge lovbyteren. Den uformelle kontrollen bør bestå av aktører som oppleves som støttende for ungdommen som utsettes for tiltakene. Dette presiseres i Lie (2015, s.172) ved følgende utsagn: *“Ungdomsstraffen innebærer at tett oppfølging av unge lovbytere skal erstatte fengselets fysiske kontroll. Man erstatter isolasjon med relasjon” (Ungdomskoordinator)*

1.6 Gjenopprettende prosess

Det er en rekke ulike praksiser som omfattes av begrepet gjenopprettende prosess, men vi vil fokusere på denne prosessen hovedsakelig i forbindelse med det gjenopprettende møte eller ungdomsstormøte. Gjenopprettende prosess kan være del i straffereaksjonen på tre måter: politi- og påtalemyndighet kan ilegge det som en påtalemessig reaksjon, domstolen kan idømme det eller under soning av straffen kan man få tilbud om dette (Lie, 2015, s.165). Med tanke på ungdomsstraff og ungdomsoppfølging vil de to førstnevnte sanksjonsformene være mest aktuell.

Gjenopprettende prosess skal behandle og reagere på konflikter og bygger på fire sentrale elementer: et direkte møte mellom de involverte partene, at gjerningspersonen skal få gjøre opp for seg gjennom for eksempel oppreisning til offeret, reintegrering av både gjerningspersonen og offeret, og inkludering av offeret ved at det gis en sentral rolle i håndteringen av konflikten (Løberg, 2013, s.25 referert til i Lie, 2015, s.145).

Gjerningspersonens møte med offeret kan virke ansvarliggjørende for ugjerningen på en måte som forebygger fremtidig kriminalitet. Fokuset fra strafferettens ståsted er brudd på en norm, at det er oppstått en krenking av staten, straff på vegne av offeret og skyldspørsmålet.

Gjenopprettende prinsipper har som formål å forstå lovbruddet som skade mot enkeltpersoner, gjenoprettelse av skadene og krenkelsene lovbruddet har skapt. Et annet skille er at partene møtes direkte for å diskutere konsekvensene av lovbruddet og gjerningspersonens forpliktelser som konsekvens av skaden (Lie,2015, s.146-148).

1.7 Personundersøkelse for mindreårige (PUM)

Personundersøkelse for mindreårige (PUM) skal etter straffeprosessloven §161a alltid foretas før saken pådømmes i saker hvor siktede var under 18 år på handlingstidspunktet, med mindre det anses som åpenbart unødvendig. PUM skal etter straffegjennomføringsloven §10 danne grunnlag for valg av gjennomføringsform og andre avgjørelser om straffegjennomføringen. Det er kriminalomsorgen som har ansvar for å gjennomføre denne undersøkelsen, men dersom det er kapasitet bør også ungdomskoordinatoren involveres ved utarbeidelsen av undersøkelsen. Hensikten med PUM er at domstolen eller påtalemyndigheten skal kunne utmåle en riktig og hensiktsmessig straffereaksjon. Kriminalomsorgen bruker også PUM til å danne grunnlag for valg av gjennomføringsform og andre avgjørelser om

straffegjennomføringen, herunder utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan (Storvik, 2016, s. 39).

1.8 Ungdomsplan

En ungdomsplan inneholder tiltak om oppfølging og kontroll som er individuelt utformet til ungdommen. Planen har i utgangspunktet en varighet fra seks måneder til to år, men kan vare i tre år i særlige tilfeller (Lie, 2015, s.172). Ungdomsplanen utarbeides etter idømmelse av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Hvilke tiltak som kan inngå i en ungdomsplan er hjemlet i konfliktrådsloven § 25 (Konfliktrådsloven av 2014). Oppfølgingsteamet bestående av de forskjellige aktørene har ansvar for at ungdomsplanen følges opp av ungdommen. Tiltakene i en ungdomsplan kan blant annet innebære en ruskontrakt, der vil det være en formell sosial kontroll i form av politiet. Men ungdomsplanen kan også innebære gitte innetider som ungdommen må forholde seg til, og her vil det være en uformell sosial kontroll i form av foreldre eller verge.

2.0 Metode

Metoden forteller om framgangsmåten for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. Metoden stiller krav til vår argumentasjon ved at den skal være vitenskapelig forankret og overholde intellektuelle standarder. Valg av metode vil diktere måten informasjon blir innhentet og bearbeidet på, dette gjør at de ulike metodene også vil ha forskjellige styrker og utfordringer ved seg (Dalland, 2017, s. 51).

Vi har valgt å skrive en teoretisk oppgave i form av en litteraturstudie. Vi anså dette som mest hensiktsmessig ut ifra tema, omfang og tidsbruk. Metoden i en litteraturstudie går ut på å søke etter vitenskapelige originalartikler publisert i relevante databaser, og deretter vurdere og drøfte funnene kritisk. Litteraturstudie er en systematisering av kunnskap, det vil si å søke den, samle den, vurdere den og sammenfatte den (Støren referert til i Støren, 2014, s. 39). Fordelen ved å bruke litteraturstudie er at vi får mer innsikt og forståelse for det temaet vi skriver om, ettersom forfatterne av de artiklene vi bruker i denne litteraturstudien vil ha forskjellige synspunkter på temaet.

En utfordring vil være å ha et kritisk syn på artiklene man finner. Det er likevel viktig å være kritisk, ettersom artiklene kan være påvirket av forfatterens bakgrunn og egen forforståelse. Det er en myte at forskeren kan være verdinøytral (Dalland, 2017, s. 59). En annen utfordring er å lokalisere og identifisere de artiklene som er best egnet for å belyse vår problemstilling. Dette med tanke på hvilke søkeord som blir benyttet, hvordan disse blir kombinert og ikke minst våre personlige vurderinger om hvilke artikler som er mest relevant.

Vi må også være bevisst vår egen forforståelse, som betyr at vi er klar over våre egne meninger og tanker om temaet. Vi har en tendens til å søke informasjon som bekrefter vår forforståelse, derfor bør det være et mål å lete etter det som kan avkrefte våre forhåndsforklaringer (Dalland, 2017, s. 58). Det blir derfor ekstra viktig at vi er bevisst våre egne synspunkt i forkant av oppgaven slik at vår egen forforståelse i minst mulig grad påvirker oppgaven. I forkant av denne oppgaven har vi nesten ingen kunnskap om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Vi har begge hospitert på forebyggende avdeling i løpet av praksisåret der vi blant annet besøkte Konfliktrådet og fikk en liten innføring i konfliktrådets rolle i straffesaker. Bortsett fra dette var vi ikke involvert i noen del av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging gjennom vårt praksisår. Vi har dermed svært lite kunnskap om dette temaet fra tidligere.

2.1 Søkehistorikk

Nedenfor vil vi presentere framgangsmåten for søkene da vi skulle finne litteratur. Artiklene som blir presentert senere i denne oppgaven er de vi har funnet og er ansett som mest aktuell og relevant for vårt tema og problemstilling.

Vi søkte i Oria med søkeordene «ungdomsstraff AND ungdomsoppfølging» og fikk 33 treff (noen av treffende var dupliseringer av samme artikkelen). Ett av treffene var "*Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader*" skrevet av Morten Holmboe. Etter å ha lest gjennom artikkelen vurderte vi den som relevant for vår problemstilling og valgte å bruke den som en av artiklene i datagrunnlaget.

En annen artikkel vi fant på samme søk i Oria var også skrevet av Morten Holmboe og het “*Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*”. Denne artikkelen ble også vurdert som relevant for vår oppgave, og valgt som datagrunnlag.

Deretter søk vi i Google Scholar med søkeordene “ungdomsstraff AND ungdomsoppfølging” som ga 74 resultater. Ett av treffene var underveisrapporten “*Stemmer kartet med terrenget?*” av Andrews, Eide, Strømsvik og Gustavsen. Vi benyttet Nordlandsforskningns hjemmeside http://nordlandsforskning.no/?lang=no_NO for å søke opp denne artikkelen på nytt og da var ett av treffene var den ferdigstilte sluttrapporten av underveisrapporten. Den ferdigstilte rapporten “*Mellom hjelp og straff- Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?*” av Andrews, T. og Eide, A.K. ble valgte som siste datagrunnlag for oppgaven.

Vi søkte kun på artikler som var skrevet på norsk. Artikkelen måtte være tilgjengelige via Nordlandsforskningns hjemmeside eller Oria. Vi søkte etter litteratur som hadde publiseringsdato etter 1. juli 2014 for å sikre at artikkelen var relevante og dagsaktuelle for vår problemstilling, ettersom det først var 1. juli 2014 at loven om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging trådte i kraft. Vi inkluderte kun artikler som var vitenskapelige eller basert på forskning som handlet om bruken av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.

Ettersom en litteraturstudie skal bestå av originalartikler og retningslinjene våre var å bruke primærkilder, ble oversiktsartikler ekskludert fra studien. Artikler som var innenfor våre inklusjonskriterier men som lå bak betalingsmur ble også ekskludert fra vår studie.

2.2 Kritisk gjennomgang av litteratur

Kildekritikk betyr både å vurdere og å karakterisere den litteraturen du har funnet (Dalland, 2017, s. 158). Vi valgte ut følgende artikler som grunnlag for vårt datamateriale og vurderte artiklenes relevans, pålitelighet og validitet.

2.2.1 Holmboe (2016)- Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

Relevans: Artikkelen er publisert i 2016 og er ny forskning som tar for seg samtykkebegrepet i straffereaksjonene. Siden det ikke er mange år siden artikkelen er publisert vil dette være aktuelt også i dagens praksis ved gjennomføring av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging.

Pålitelighet: Morten Holmboe er professor i politivitenskap, forskningsleder ved Politihøgskolens forskningsavdeling og har en Ph.d. i rettsvitenskap. Artiklene fra Holmboe er fagfellevurderte tidsskrift, dvs. denne artikkelen er vurdert og godkjent av to eller tre upartiske, anonyme eksperter innenfor fagfeltet.

Validitet: Artikkelen fra Morten Holmboe inneholder gode og oversiktlige referanselister. Dette gjør det mulig å etterprøve artiklens innhold ved å søke og kontrollere kildene som henvises til i teksten.

2.2.2 Andrews og Eide (2019)- Mellom hjelp og straff- Fungerer de nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?

Relevans: Rapporten er en sluttrapport som ble ferdigstilt og publisert i 2019 og helt ny forskning som tar for seg flere sentrale aspekter ved straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.

Pålitelighet: Rapporten er skrevet av anerkjente forskere og kvalitetssikret og publisert av Nordlandsforskning som utfører forskningsoppdrag innen samfunnsvitenskapelige og bedriftsøkonomiske fagområder. Prosjektansvarlig Therese Andrews har bred erfaring innen velferd/helsesosiologi. Både Therese Andrews og Ann Kristin Eide har flere tidligere publiserte forskningsprosjekt som viser til god erfaring og kompetanse.

Validitet: Rapporten inneholder et eget kapittel “forskningsdesign og datagrunnlag” som redegjør for fremgangsmåtene for innsamling av rapportens datagrunnlag. Videre

er det en vel utarbeidet referanseliste som gir oss muligheten til å kvalitetssikre rapportens kilder.

2.2.3 Holmboe (2017a)- Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader

Relevans: Artikkelen er publisert i 2017 og tar for seg ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Holmboe skriver om fordeler og ulemper med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, og tar for seg deres plass i reaksjonskjeden. Artikkelen blir dermed relevant for vår oppgave.

Pålitelighet: Morten Holmboe er professor i politivitenskap, forskningsleder ved Politihøgskolens forskningsavdeling og har en Ph.d. i rettsvitenskap. Artikkelen fra Holmboe er fagfellevurdert i et tidsskrift, dvs. denne artikkelen er vurdert og godkjent av to eller tre upartiske, anonyme eksperter innenfor fagfeltet.

Validitet: Artikkelen fra Morten Holmboe inneholder gode og oversiktlige referanselister. Dette gjør det mulig å etterprøve artiklens innhold ved å søke og kontrollere kildene som henvises til i teksten.

3.0 Resultat

I dette kapitlet vil vi oppsummere resultatene i det vi har valgt som vårt datagrunnlag. Vi vil kun inkludere resultatene som kan belyse vår problemstilling.

3.1 Holmboe (2016) - Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

Holmboe skriver i sin artikkel at det å skulle innhente et “reelt og informert” samtykke fra ungdom og verge til enten ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging vanskelig lar seg gjøre i praksis (Holmboe, 2016, s. 237). Dette blir begrunnet med at ungdommen må gi sitt samtykke før reaksjonen ilegges, og at det på grunn av de vide rammene for tiltakene som kan kreves i en ungdomsplan etter konfliktrådsloven §25, er vanskelig å forutse hva straffen faktisk vil innebære. I artikkelen kommer det også frem at ungdommen kan føle seg tvunget til å samtykke til tiltak som ungdomskoordinatoren ønsker men som ungdommen egentlig er uenig i (Holmboe, 2016, s. 226). Selv om det er flere aktører som er med på ungdomsstormøte så er det ungdommen, eventuelt verge, og ungdomskoordinatoren som har siste ord i hvilke tiltak som skal være med i ungdomsplanen. Fordi det ikke er noe i loven om begrenser myndigheten til ungdomskoordinatoren, kan det medføre at “en ungdomskoordinator kan fremlegge vilkår som er så strenge at lovbrøteren må velge mellom å godta dem eller å få overført saken til ordinær straffeforfølgning igjen – enten i påtalemyndigheten eller i retten” (Holmboe, 2016, s. 226). Holmboe skriver at hjemlene i konfliktrådsloven er for vide og etter hans syns burde lovgiver vurdere å endre disse. Ungdomskoordinatorens beslutninger burde også kunne påklages (Holmboe, 2016, s. 237).

3.2 Andrews og Eide (2019) - Mellom hjelp og straff -Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?

Studien omhandler funn fra de nye straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Formålet med studien var å få belyst hvordan arbeidet med disse straffereaksjonene utformes og fungerer, hvordan gjenopprettende prosesser ivaretas og om konfliktrådsloven kapittel IV fungerer etter hensikten (Andrews og Eide, 2019, s. 9).

Et av studiens resultater var at selv om de alternative straffereaksjonene er uten frihetsberøvelse og fullstendig fysisk kontroll, så er det tydelig at ungdomsreaksjonene i mange tilfeller er svært krevende. Flere av ungdommene oppfattet ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som et mer krevende enn alternativene, som kunne ha blitt et visst antall timer samfunnsstraff eller soning i fengsel. Dette kommer til uttrykk i at ca. en tredjedel av

sakene på landsbasis avbrytes før straffegjennomføringen er fullført eller begynner. Casene viser at de unge lovbrysterne underveis i straffegjennomføringen utsettes for fristelser eller press sosialt til å ruse seg eller å begå nye lovbrudd. Et godt vennene- og familienettverk er en sentral faktor for å lykkes, men som for alle unge lovbrystere ikke er en selvfølge (Andrews og Eide, 2019, s. 160-161).

Straffereaksjonene baseres på en betydelig grad av selvkontroll og genuin vilje til å endre egen atferd, som i utgangspunktet kan være meget krevende, men spesielt for individer i denne alderskategorien. Ungdommen har også en tendens til å akseptere og samtidig motarbeide vilkår. Enkelte ser at redusering av rusinntak kan føre til positive konsekvenser i form av muligheten til å få arbeid, mens andre ganger ser det ut til "å gå sport" i å lure "systemet" ved å skjule bruk av illegale rusmidler. En annen utfordring som er med på å redusere ungdommens motivasjon er lang tid fra lovbruddet til starten på straffegjennomføringen. For 2018 er det på landsbasis registrert et gjennomsnitt på 190 dager fra lovbruddet ble begått og frem til saken ble overført til konfliktrådet, og ytterligere 67 dager i gjennomsnitt fra konfliktrådet mottok saken og frem til start på oppfølgingen. Utfordringer med dette var ofte at ungdommen hadde forverret rusproblemer, begått nye lovbrudd både før og etter fylte 18 år og muligheten for gjenopprettende prosess mellom fornærmede og lovbryster utfordres ved lang avstand i tid mellom lovbruddet og møte mellom partene (Andrews og Eide, 2019, s. 161).

Videre funn i studien er at den unge lovbrysteren ikke står fritt til å forlate ungdomsstormøtets gjenopprettende del, som vanligvis er et alternativ i andre stormøter i regi av Konfliktrådet. Ved å ha samtykket til straffereaksjonen vil derfor stormøtet være obligatorisk for ungdommen. Ungdomsstormøtet er ofte preget av et forutbestemt mål: at ungdommen skal be om unnskyldning, selv om det i andre stormøter er lovbrysteren som har mottatt unnskyldninger basert på informasjonen som er kommet fram under møtet. Studien framhever utfordringer rundt ungdomsstormøtets gjenopprettende prosess og om dette alltid er et hensiktsmessig tiltak. Det blir rettet et trykk overfor lovbrysteren ved at han/hun skal møte fornærmede som del av straffereaksjonen. At dette møtet er en obligatorisk del av straffereaksjonene kan være meget belastende for allerede utsatte unge lovbrystere og at det gjenopprettende møtet burde være et mål, men ikke en situasjon som skaper press. Det handler om å ha et gjennomført gjenopprettende perspektiv gjennom hele straffeperioden, fremfor å ha gjenoppsettning som et punkt på en liste som kan krysses av som "gjennomført".

Dette underbygges av at en betydelig andel av ungdomskoordinatorene, under en spørreundersøkelse, antydte at gjenopprettende møter ikke er hensiktsmessig i alle saker og i alle sammenhenger (Andrews og Eide, 2019, s. 164-166).

3.3 Holmboe (2017a) - Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader

Holmboe mener at “lovgeverer ikke må slutte å søke etter gode alternativer til fengselsstraff for unge” for å gjøre straffeforfølgelsen og fullbyrdelsen mer human overfor de unge lovbrysterne. Men de nye straffereaksjonene skaper en utfordring ved at tiltakets positive virkning for lovbrysteren kan redusere de alminnelige rettssikkerhetskrav og lar reaksjonen virke over lengre tid enn ordinære reaksjoner fordi rehabiliteringsprosessen kan bli lang (Holmboe, 2017a, s. 399).

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging kan gi strafferettspleien et bredere spekter av reaksjoner og dermed flere muligheter til å tilpasse straffen overfor unge lovbrystere. Men det er flere problematiske sider ved ungdomsstraffen. For det første at siktede ved å samtykke til ungdomsstraff fraskriver seg sin mulighet til samfunnsstraff, som i utgangspunktet er en mildere reaksjon, dersom ungdomsstraffen blir for tung. Dette blir videre påpekt som et kompliserende element når verken dommeren eller siktede har sikker kunnskap om hva som kan bli innholdet i ungdomsstraffen. For det andre kan ikke siktede påklage vedtak eller vilkår under straffegjennomføringen. Etter departementets mening vil en slik klage vise liten motivasjon fra siktede, men en slik klage kan også vise ungdommens motivasjon for å faktisk gjennomføre straffen. Det er også et poeng at borgernes rett til å klage over avgjørelser i samfunnslivet ellers ansees som en viktig side av rettssikkerheten (Holmboe, 2017a, s. 413-414).

4.0 Diskusjon

Vi vil drøfte tre hovedfunn fra oppgavens resultatdel: Vi vil diskutere utfordringer knyttet til å gi et “reelt og informert” samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, deretter vil vi ta for oss tiden fra lovbruddet er begått til start på straffegjennomføringen og hvordan

ventetiden kan påvirke lovbrøteren. Før vi til slutt vil drøfte strategien med bruken av gjenopprettende prosess i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.

4.1 Samtykkets utfordringer

Det å være mistenkt/siktet i en sak kan være en belastning for ungdommen og verge, uavhengig av hvorvidt ungdommen er skyldig eller ikke. I tillegg kommer prosessen rundt ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som er preget av mye informasjon, og som kan føles overveldende for ungdommen og verge som allerede er i en krevende situasjon. Det å kunne gi konkret og riktig informasjon om hva ungdomsstraff og ungdomsoppfølging vil innebære for ungdommen, kan ansees som helt nødvendig for å oppfylle konfliktrådslovens krav om et «reelt og informert samtykke». Dette vil også kunne sikre at ungdommen samtykker til straffereaksjonen fordi han ønsker og er motivert til å gjennomføre straffereaksjonen.

En mulig utfordring ved å skulle gi et reelt og informert samtykke til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, ligger i at den faktiske straffen er vanskelig å forutse. Dette på grunn av lovens vide rammer for hva som kan inngå i en ungdomsplan etter konfliktrådsloven §25 (konfliktrådsloven).

Innholdet i ungdomsplanen etter konfliktrådsloven §25 strekker seg fra grunnleggende tiltak som er nødvendig for en straffegjennomføring, til tiltak som kan være svært krevende for ungdommen. Bestemmelsen innleder med at ungdomsplanen «blant annet» kan inneholde de tiltakene som blir nevnt. Dermed gir ikke paragrafen en uttømmende liste over hva som kan inngå i en ungdomsavtale. Det står også i konfliktrådsloven §25 at lovbrøter kan pålegges å utføre «samfunnsnyttige oppgaver». I motsetning til samfunnsstraff, der man har en klar ramme ved at varigheten er fra 30 til 420 timer (straffeloven), finnes det ingen slike rammer i konfliktrådsloven §25. Hvis det i loven ikke er fastsatt en grense for hvor mange timer «samfunnsnyttige oppgaver» som kan inngå i en ungdomsplan, vil det også være utfordrende å kunne gi tilstrekkelig med informasjon til lovbrøteren slik at samtykket blir «reelt og informert» (Holmboe, 2016, s. 225-226).

Tas det ut tiltale mot en mindreårig, skal det etter straffeprosessloven §161a alltid utarbeides en PUM. Denne skal, etter straffegjennomføringsloven §10, danne grunnlag for dommerens

vurdering av hvilken reaksjon som egner seg for ungdommen. Dette kunne gitt ungdommen en oversikt over hvilke reaksjoner straffen vil innebære. I ungdomsstormøte er det derimot ingen regler som sier at ungdomskoordinatoren må følge anbefalingene fra retten til hvilke tiltak som bør inngå i ungdomsplan (Holmboe 2017a, s. 402). Etter konfliktrådsloven §25 kan et tiltak ved ungdomsstraff være opphold på institusjon. «Når ungdommen samtykker til ungdomsstraff, kan han dermed ikke være sikker på omfanget eller intensiteten av ungdomsstraffen, f.eks. om han må godta et institusjonsopphold. Om dette reelt er et informert samtykke, kan diskuteres» (Holmboe, 2017a, s.402-403).

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er straffereaksjoner uten fysisk kontroll og frihetsberøvelse, og kan virke attraktiv for mange ungdommer. Straffereaksjonene kan allikevel bli svært krevende. Flere av ungdommene opplever ungdomsstraff og ungdomsoppfølging som mer krevende enn alternativet, som kunne vært et bestemt antall timer samfunnsstraff eller fengsel (Andrew og Eide, 2019, s. 160). En ungdom kan bli forespeilet en oppfølgingsperiode på alt fra seks måneder til to år. Siden samtykkeskjemaet måtte signeres før straffegjennomføringen var avklart, ble denne ungdommen svært betenkt. For han virket ikke noen måneder i fengsel spesielt avskrekkende (Andrews og Eide, 2019, s.162).

Arbeidet med å gi informasjonen om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i forkant av et samtykke har også sine utfordringer. Formelt sett er det ungdomskoordinatoren som skal innhente samtykke (Lie, 2015, s.174). Det kan allikevel se ut som det er variasjon blant ungdomskoordinatorene ved praksis og erfaring rundt innhenting av samtykke. Vide rammer i loven kan resultere i at det er tidkrevende å få gitt konkret og riktig informasjon om hva ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging innebærer. Flere ungdomskoordinatorer sier at arbeidet med å innhente et samtykke og sikre at det er «reelt og informert» krever et grundigere arbeid enn det de reelt får til. Det pekes på at det blant annet kan kreves mer enn ett møte med hver enkelt ungdom for å sikre at ungdommen får nok informasjon om straffereaksjonene, til at samtykket er reelt informert. Noen ungdomskoordinatorer har allikevel kun kapasitet til ett møte, mens andre kan ha to eller tre (Andrews og Eide, 2019 s. 61). Ved spørsmål om ungdomskoordinatorene følte at de ikke hadde gitt tilstrekkelig informasjon til ungdommen før samtykket ble signert, svarte 6 av 32 «i stor grad» (Andrews og Eide, 2019, s.58).

Informasjon og samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging blir som regel gitt og innhentet av ungdomskoordinatoren i forbindelse med utarbeidelse av PUM. I saker som ikke krever PUM er det derimot varierende praksis i å gi informasjon og innhente samtykket. «I enkelte saker samtykker ungdommen først i forbindelse med rettssaken, som ofte vil si uten at rutinemessige informasjonsprosedyrer har vært mulig å gjennomføre» (Andrews og Eide, 2019, s. 161-162).

Det kan også være utfordringer knyttet til hvorvidt ungdommen forstår den informasjonen som blir gitt. Noen av ungdommene forteller at de samtykket til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i panikk for å unngå fengsel. Andre sa at de på grunn av rusmidler eller andre årsaker, ikke fikk med seg informasjonen som ble gitt før de samtykket til ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging (Andrews og Eide, 2019 s. 57). I noen tilfeller forteller ungdommene at de var «stresset» eller under «sterkt press» da de fikk informasjon om straffereaksjonene, og at de dermed ikke oppfattet eller helt forsto alt som ble formidlet. Det resulterte i at samtykket ble gitt en grad av panikk, eller strategisk kalkulert for å unngå fengsel (Andrews og Eide, 2019, s.162). Da ungdomskoordinatorene ble spurt om ungdommen ikke forstår omfanget av å samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, svarte 11 av 32 enten «i svært stor grad» eller «i stor grad» (Andrews og Eide, 2019, s.58).

4.2 Lang saksbehandlingstid

Etterforskning av straffbart forhold skal skje så raskt som mulig (straffeprosessloven § 226 siste ledd). Dette gjelder særlig når lovbryteren er ung. I saker hvor lovbryteren er under 18 år på gjerningstidspunktet, skal derfor en straffesak som hovedregel påtaleavgjøres innen seks uker fra ungdommen ble mistenkt (straffeprosessloven § 249 annet ledd). Under ungdomsreaksjonene er hovedvekten lagt på rehabiliterende og grensesettende tiltak, og det er derfor viktig at reaksjonen kan gjennomføres så snart som mulig etter at lovbruddet er begått (Holmboe, 2017b, s. 3).

I praksis sier årsrapporten for 2018 at det tok i gjennomsnitt 190 dager fra siste straffbare forhold og frem til saken ble overført til konfliktrådet. Variasjonen i tidsbruk mellom politidistriktene viste seg å være stor med et gjennomsnitt på 72 dager som det laveste som er

notert, til 438 dager som det høyeste. Saksbehandlingstiden i konfliktrådene er også betydelig, men langt lavere enn før saken blir overført. Informantene i studien peker på flere grunner til tidsbruken, som blant annet: kompleksitet i sakene, mangel på kontinuitet, manglende prioritering og mangel på ensartet praksis. Mangel på kontinuitet innad i politiet som får betydning på saksbehandlingstiden refereres det til høy turnover blant etterforskere særlig i de større byene (Andrews og Eide, 2019, s. 54-55).

Holmboe framhever en sak hvor en ungdom i september hadde fått påtaleunntatelse med vilkår om ungdomsoppfølging (straffeprosessloven § 69). Saken var påtaleavgjort innen seksukersfristen, men den var så blitt liggende til januar før den ble sendt over til konfliktrådet. Det gikk ca. 10 uker fra påtalemyndigheten avgjorde straffesaken til den ble sendt til konfliktrådet. Reaksjoner både fra den aktuelle politistasjonen og fra konfliktrådet kan tyde på at slike forsinkelser skjer i flere saker. Men for borgeren er det uinteressant om saken ligger ubehandlet på juristens bord eller er “ferdigbehandlet” uten å ha blitt sendt videre fra politiet til konfliktrådet. Dette er en del av ansvaret og kan ikke opphøre før saken er sendt videre til neste instans (Holmboe, 2017b, s. 4-5).

PUM som gjennomføres av friomsorgen ble også beskrevet som en betydelig flaskehals i systemet med tanke på å få til hurtig saksbehandling (Eide m.fl., 2016 referert til i Eide og Andrews, 2019, s. 56). Hvordan påvirker den lange ventetiden de unge lovbrysterne? En av ungdommene omtalt som “Geir” forteller at i månedene han ventet på straffen skulle begynne visste han ingenting. Han betegner denne perioden som “ingenmannsland”, samtidig hadde han ikke kontakt med noen innenfor systemet og at det ikke var oppklart hvem han kunne kontakte for å få svar på eventuelle spørsmål (Eide, Andrews, Strømsvik og Gustavsen, 2016, s. 38-39). “Geir” sier blant annet:

“Jeg har vært litt sånn uvitende om hva som skal ha skjedd, det var mange ganger jeg bare sånn- har straffen begynt nå eller har den ikke. Så det var ganske usikkerhet om straffen egentlig da” (“Geir” referert til i Eide, Andrews, Strømsvik og Gustavsen, 2016, s. 38).

Andrews og Eide (2019, s. 161) viser til at mens ungdommer i sin casestudie som har ventet på at straffegjennomføringens skal starte, er rusproblemer forverret og nye lovbrudd er begått. Samtidig har “narkogjelden” økt, for dem som hadde det, og motivasjonen for å oppfylle vilkårene som inngår i reaksjonen, er svekket. Muligheten for å få til gjenopprettende

prosesser i relasjonen til fornærmet part, utfordres også ved lang avstand i tid mellom lovbruddet og et eventuelt møte mellom partene.

I mange tilfeller er det viktig at meklingsmøtet mellom fornærmede og gjerningspersonen arrangeres så raskt som mulig etter hendelsen. Hendelsen og reaksjonen bør være ferske for at meklingsprosessen skal bli god. I andre tilfeller kan det være viktig for partene at meklingen skjer en stund etter hendelsen. Hovedfokuset bør ikke ligge på om møtet arrangeres tidlig eller sent, men heller vurdere hva som er riktig for partene i hver enkelt sak. Lang tidsbruk kan i enkelte tilfeller muliggjøre stormøtet ved at offer føler seg klar til å møte gjerningspersonen og ved at gjerningspersonen har fått mer tid til å erkjenne konsekvensene av handlingen og vil ta ansvar overfor offeret (Lie, 2015, s. 159-160).

4.3 Hensiktsmessig bruk av gjenopprettende prosess i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

Prop. 57 L om målet med gjenopprettende prosess:

“For å hindre at en konflikt eskalerer er det viktig at konflikten løses raskt og på lavest mulig nivå. En gjenopprettende prosess i konfliktrådet, der de direkte berørte parter i konflikten og lokalsamfunnet for øvrig involveres, kan ha både en konfliktdepende og en kriminalitetsforebyggende effekt” (Prop. 57 L (2013-2014)). Politiets politiske og faglige ledelse har et ønske om å i større grad å ta i bruk gjenopprettende prosesser gjennom hele reaksjonskjeden (Lie, 2015, s. 164).

Gjenopprettende prosess søker å gi konfliktene tilbake til deres “rettmessige eiere”, sier Christie (1976). Rettmessige eiere defineres i denne sammenheng som menneskene som er berørt av det som har skjedd. Partene skal møtes og gjennom dialog skrive en avtale. Et viktig grunnleggende gjenopprettende prinsipp som springer ut av at saken skal eies av partene, er frivillig deltakelse. Videre vil dette gi partene mulighet til å avbryte møtet dersom de ikke ønsker å fortsette prosessen (Christie, 1976, referert til i Andrews og Eide, 2019, s. 21). Dette prinsippet brytes ved at lovbrysterer har forpliktet seg å møte ved samtykke til ungdomsreaksjonene (Andrews og Eide, 2019, s. 164).

En annen mulig utfordring knyttet til ungdomsreaksjonene sin bruk av gjenopprettende prosess, spesielt under ungdomsstraff, er at stormøtet kan få en annen karakter. I

Konfliktrådsmøter er det et mål i seg selv at selve prosessen består i å fortelle og lytte til hverandre. Dette kan påvirke hva partene og mekleren kommer fram til. Men akkurat hva denne løsningen blir, er åpent. I ungdomsstraffens stormøter er prosessen ikke lengre et mål i seg selv med å lytte til hverandre og komme til enighet. Stormøtet blir tilført et mandat utenfra, fra loven. Dermed er stormøtet endret på to måter: Prosessen er blitt et middel for å nå et mål og den er tilført makt (Dullum & Giertsen, 2017, s. 38). Dette kan få konsekvenser for dialogen i ungdomsstormøtene. Andrews og Eide (2019, s. 164) skriver at disse stormøtene ofte blir preget av et forutbestemt mål: at lovbrøteren skal si unnskyld.

En positiv side med dette som utgangspunkt for møtet kan være at offeret ikke føler møtet som et nytt overgrep. Løberg skriver at mange vil nok kunne ønske seg anger og forståelse fra gjerningspersonen. Om dette ikke skjer; om gjerningspersonen ikke viser anger, ikke påtar seg ansvar, og ikke responderer på det offeret sier, kan møtet tenkes å oppleves belastende heller enn positivt for offeret (Løberg, 2013, s. 73 referert til i Lie, 2015, s. 155). På en annen side mener Dullum & Giertsen (2017, s. 39) at i ungdomsstraffens stormøter kan gjerningspersonen ydmykes og bøyes for å innordne seg slik at ungdomsplanens mål skal innfris. Vil da det gjenopprettende møtet ha en ønsket effekt for begge parter?

Under Andrews og Eides casestudie kommer en ungdom, som mente møtet med fornærmede ikke var viktig for ham, med følgende uttalelse:

“Jeg sa også at herregud jeg gidder ikke et nytt møte med han (fornærmet part), men konfliktrådet sa - “du må, fordi dette er en del av ungdomsplanen”. Jeg kan faen meg gjøre det hvis det er så om å gjøre. Jeg vet ikke om det (ungdomsstormøtet) var viktig for (fornærmet part). (Fornærmet part) satt der og overdrev hele tiden (David referert til i Andrews og Eide, 2019, s. 92).

Andrews og Eide (2019, s.165) mener at i saker hvor man er det minste i tvil om forsvarligheten ved å la ungdommen møte fornærmede, burde det være en reell mulighet til å velge dette bort. Dette er begrunnet med at straffereaksjonen pålegger ellers belastet ungdom et unødvendig trykk, samtidig som individuelle forskjeller og utfordringer blant unge lovbrøtere bør tas hensyn til. På en annen side mister lovbrøteren muligheten å lytte til offerets følelser og anklager som kan være med på å ansvarlig gjøre lovbrøteren. Gjerningspersonen slipper å høre hvordan handlingen har påvirket offeret og hvilke

konsekvenser handlingen har fått, som kan åpne blikket og føre til refleksjon over framtidige handlinger (Løberg, 2013, s. 66 referert til i Lie, 2015, s. 154).

Etter ungdomsstormøtet blir gjerningspersonen sammen med støttepersoner og det offentlige nettverket igjen for å utarbeide en ungdomsplan og det er oppfølgingsteamet som har ansvar for at ungdomsplanen gjennomføres (Lie, 2015, s.171-172). Andrews og Eide (2019, s. 160-161) påpeker at det ikke er en selvfølge at alle unge lovbrytere har tilgjengelig et godt sentralt nettverk som eks. familie og venner.

I ett av caseområdene til Andrews og Eide fortelles det at det rutinemessig forsøkes å få til gjenopprettende møter mellom foreldre og ungdommen i tillegg til den gjenopprettende delen av ungdomsstormøtet. Ansatte i konfliktrådet beskriver gode erfaringer med slike gjenopprettende møter og at dette er en av de helt grunnleggende relasjoner for ungdommens liv. Det tilbys også gjenopprettende møter for ungdommens foreldre, når deres forhold er tilspisset og vanskeliggjør ungdommens hverdag (Andrews og Eide, 2019, s. 88). Dette kan også ha en positiv effekt mtp. at ungdommens støttepersoner er de som ofte representerer den uformelle sosiale kontrollen i oppfølgingsteamet. De har sammen med de formelle aktørene et ansvar for å følge den enkelte ungdom tett. Ansvaret som deles av den formelle og uformelle kontrollen er blant annet å gi ungdommen et langsiktig, forpliktende og koordinert samarbeid. Oppfølgingsteamet skal også motivere ved å gi positive tilbakemeldinger når ungdommen mestrer krav som blir stilt til dem (Lie, 2015, s.173). Vil økt fokus på den uformelle kontrollen gi en bedre reaksjon?

På en annen side påpekes det at mer uformell og lokal utformet praksis ikke nødvendigvis fører til en mer human reaksjon og et bedre resultat (Cragg 1992 referert til i Andrews og Eide, 2019, s. 24). Tiltak som defineres som til noens beste, har også en risiko for at tiltaket ikke begrenses på samme måte som andre straffetiltak. Dermed kan det være en fare for overreaksjon (Dullum 1996 & Christie 2007 referert til i Andrews og Eide, 2019, s. 24). Holmboe presiserer også at det skapes utfordringer når straffereaksjonene bærer preg av hjelpetiltak. Et av utfordringene er at tiltakets positive virkning kan føre til at de reduserer den unge lovbryterens alminnelige rettssikkerhetskrav. Dette ved at reaksjonen vil pågå over en lengre tidsperiode enn ordinære reaksjoner i de tilfellene man trenger lang tid på å rehabilitere lovbyteren (Holmboe, 2017a, s. 399).

Det fremheves videre at det kan være fordeler ved at konflikter løses ved hjelp av profesjonelle som kommer “utenfra” (ikke “konfliktens eiere”), slik at det anvendes generelle lover som kan reflektere bredere forståelse av justis som er med å sikre at resultatet ikke blir påvirket av partenes status i lokalsamfunnet (Andrews og Eide, 2019, s. 24). Selv om nøytralitet og profesjonelle kan være en fordel, sier flere meglere at det i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging skiller seg en del fra å megle i andre saker, nettopp fordi det er så mange profesjonelle til stede. En mekler bemerker at det er vanskeligere å få tatt hull på ting (Eide, Andrews, Strømsvik og Gustavsen, 2016, s. 50). En av flere uttalelser peker i samme retning:

“Jo flere mennesker vi har inn der, jo mer lokk kan det legge på en dialog eller en fri utfoldelse av følelser og refleksjoner og erkjennelse.” (Megler referert til i Eide, Andrews, Strømsvik og Gustavsen, 2016, s. 50). Selv om vi ikke skal drøfte dette videre i denne oppgaven, så stiller vi spørsmål ved om nødvendigheten ved å ha så mange profesjonelle aktører tilstede under det gjenopprettende møtet.

5.0 Avslutning

I denne oppgaven har vi sett på muligheter og utfordringer ved ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Vi har drøftet samtykket, saksbehandlingstiden, og bruken av gjenopprettende prosess.

Kravet om et «reelt og informert» samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging kan vise seg å være utfordrende å innfri. Samtykke må gis før man vet hva den faktiske straffen vil bli, og rammene i loven er vide med tanke på hvilke tiltak som kan inngå i straffen. Dette kan gjøre det vanskelig å forutse hva man samtykker til. Det er også ulike rutiner vedrørende når og hvordan ungdommen får informasjon om straffen.

Etterforskning skal i utgangspunktet skje så raskt som mulig. Saksbehandlingstiden skal vektlegges i saker med lovbrutere under 18 år og det er satt en frist på seks uker. Mye tyder på at påtalemyndigheten i flere tilfeller ikke overholder denne fristen. Videre påpekes at Konfliktrådet og PUM også krever mye tid. Samlet kan dette føre til forskjellige utfordringer

for straffegjennomføringen både med tanke på ungdomsstormøtets gjenopprettende del og ungdommens motivasjon.

En utfordring ved å kombinere straff og hjelpetiltak er at strafferetten har stort fokus på handlingen, mens gjenopprettende prinsipper har de berørte parter som hovedfokus.

Dilemmaet kan bli hvilket av de to som skal være styrende for tiltakene i ungdomsoppfølging og ungdomsstraffen, når prinsippene drar i forskjellig retning.

Det kan virke som ungdomsreaksjonenes bruk av gjenopprettende prosess byr på flere utfordringer. Et par av disse er knyttet til at ungdommen ikke har mulighet til å frivillig forlate møtet, og at dialogen blir påvirket av at ungdommen skal erkjenne de faktiske forhold og må si unnskyld til fornærmede. En konsekvens av dette kan bli at den unge lovbryteren kan presses i stormøtet som et mål for å gjennomføre ungdomsplanen. Gjenopprettende møter har også blitt holdt mellom ungdommen og dens foreldre. Disse møtene kan føre til en positiv effekt ved at den uformelle sosiale kontrollen i oppfølgingsteamet og et av ungdommens grunnleggende relasjoner styrkes. Det framheves gode erfaringer med slike møter i Andrews og Eides studie. Ringvirkningene av slike positive møter kan styrke både den uformelle kontrollen i oppfølgingsteamet og relasjonene mellom den uformelle og formelle kontrollen innad i oppfølgingsteamet. Dette kan bedre den samlede kvaliteten på tiltakene i ungdomsplanen.

Referanseliste:

Aas, G., Runhovde, S., Strype, J. & Bjørge, T. (2010). *Trygghet i det offentlige rom* (PHS

Forskning 2010:7). Oslo: Politihøgskolen. Hentet fra:

<http://hdl.handle.net/11250/175080>

Andenæs, J. (1976). *Av strafferettens spesielle del. referat av professor Andenæs' forelesninger år 1964 vårsemesteret ved Mads Andenæs*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Andrews, T. og Eide, A.K. (2019) *Mellom hjelp og straff- Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?* Bodø: Nordlandsforskning AS.

Balchen, P. C. (1998). *Politiets forebyggende arbeid: begrensninger og muligheter*.

Nesbru: Vett og viten.

Dahl, T. S. (1992). *Barnevern og samfunnsvern: Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax forlag.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskrivning (kap 3)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dullum, J. & Giertsen, H. (2017). *Ny ungdomsstraff: Spørsmål om rettssikkerhet og integritet*. Lillestrøm: KRUS.

Eide, A. K., Andrews, T., Strømsvik, C. L. og Gustavsen, A. (2016) *Stemmer «kartet» med «terrenget»? Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. Bodø: Nordlandsforskning AS.

Holmboe, M. (2016). *Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*.

Tidsskrift for strafferett, 16 (3), 215-237.

Holmboe, M. (2017 a). *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader*. *Tidsskrift for strafferett*, 14(4), 397-414.

Holmboe, M. (2017 b). *Ytring. Unødig ventetid ved ungdomsoppfølging og ungdomsstraff: Påtalemyndighetens ansvar for saksflyten. Tidsskrift for strafferett*, 17(1), 3-5.

Justis- og beredskapsdepartementet (2008). *NOU 2008:15 Barn og straff - utviklingsstøtte og kontroll*.

Justis- og politidepartementet (2009). *En aktiv helhetlig justispolitikk - Justispolitisk status desember 2009*.

Lid, S. (2016). *Ungdom og straff på 2000-tallet: Nye praksiser, kjente dilemmaer. Sosiologi i dag*. 46(3-4), 38-63. Hentet fra: <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1298>

Lie, E. M. (2015). *I Forkant (2. utg.)*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Politi-loven. (1995). Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53). hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>

Prop. 57 L (2013-2014) *Lov om konfliktrådsbehandling* (konfliktrådsloven).

Runhovde, S.R., Skjevraak, P.E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk. -En kunnskapsoversikt*. Oslo: Politihøgskolen.

Storvik, Birgitte Langset (2016). *Personundersøkelse: håndbok for ansatte i kriminalomsorgen*. Lillestrøm: Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS.

Støren, I. (2014). *Bare søk (2.utg.)* Oslo: Cappelen Damm Akademiske.

Selvalgt pensum:

Andrews, T. og Eide, A.K. (2019) *Mellom hjelp og straff- Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?* Bodø: Nordlandsforskning AS (sider 213).

Balchen, P. C. (1998). Politiets forebyggende arbeid: begrensninger og muligheter. Nesbru: Vett og viten (1 side).

Dahl, T. S. (1992). *Barnevern og samfunnsvern: Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax forlag A/S (3 sider).

Dullum, J. & Giertsen, H. (2017). *Ny ungdomsstraff: Spørsmål om rettssikkerhet og integritet*. Lillestrøm: KRUS (5 sider).

Eide, A. K., Andrews, T., Strømsvik, C. L., Gustavsen, A. (2016) *Stemmer «kartet» med «terrenget»? Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. Bodø: Nordlandsforskning AS (100 sider).

Holmboe, M. (2016). *Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. *Tidsskrift for strafferett*, 16 (3), 215-237 (22 sider).

Holmboe, M. (2017). *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader*. *Tidsskrift for strafferett*, 14(4), 397-414 (17 sider).

Holmboe, M. (2017). *Ytring. Unødig ventetid ved ungdomsoppfølging og ungdomsstraff: Påtalemyndighetens ansvar for saksflyten*. *Tidsskrift for strafferett*, 17(1), 3-5. (3 sider).

Antall sider selvvalgt pensum: 364